

Melichárek, Tomáš

Brněnská mešita a muslimská obec očima Brňanů

Sacra. 2010, vol. 8, iss. 1, pp. 26-45

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118528>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Brněnská mešita a muslimská obec očima Brňanů

Tomáš Melichárek, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: 215556@mail.muni.cz

Abstract

The aim of this study is to map the development of Brno's Muslim community and its integration into Czech cultural environment. The study concentrates on perception of the Brno's mosque by the inhabitants of Brno, the capital of Southern Moravia. It consists firstly, of an analysis of media coverage of Brno's Muslim community and of the Muslims living in Brno and secondly, of a quantitative opinion poll conducted among the non-Muslim inhabitants of Brno. The aim of this poll was to determine perception of the Muslim minority by Brno's inhabitants and to find out to what extent they are influenced by their religious images and cultural stereotypes.

Key words

Islam, Mosque, Muslim, Quantitative research, Current religious situation in the Czech Republic

Klíčová slova

islám, mešita, muslim, kvantitativní výzkum, aktuální náboženská situace v ČR

1. Úvod

V roce 1998 došlo k otevření první mešity na území České republiky, a to v Brně. To však neznamená, že by přítomnost islámu na našem území byla novodobou záležitostí. Vliv islámu na evropskou kulturu existuje již řadu staletí. Pokud se zaměříme na první kontakty islámu s Českými zeměmi, můžeme konstatovat, že v minulosti zde existovaly určité vojenské i obchodní styky, ale jednalo se pouze o marginální záležitosti. Naopak, ve větší míře se Češi s islámem začali setkávat až na počátku 20. století jako občané Rakouska-Uherska, které roku 1908 anektovalo muslimskou Bosnu a Hercegovinu.

V průběhu působení muslimské náboženské obce na území města Brna (ve sledovaném období 1992–2009) se její obraz v očích Brňanů značně změnil. Po prvotním odmítavém postoji občanů k jakémukoliv začlenění brněnské mešity do územního plánu města Brna se stala brněnská mešita z pohledu většiny obyvatelstva Brna opomíjenou záležitostí. Pouze v souvislosti se zahraničními konflikty, vandalskými útoky na mešitu, či zásadními změnami v ústředí muslimských obcí se zájem o tuto komunitu krátkodobě zvýšil.

Za účelem lepšího pochopení pozice muslimské minority žijící na území města Brna jsem realizoval kvantitativní průzkum mezi Brňany, který byl zaměřen na vnímání muslimské komunity obyvateli města Brna. Dříve než se podíváme na konkrétní výsledky průzkumu, je třeba se nejprve zmínit o tom, jaké faktory utváří obecný postoj Brňanů k brněnské muslimské komunitě a mešitě. Jedná se především o mediální analýzu obrazu brněnské muslimské obce a muslimů žijících na území města Brna, která současně s výzkumem agentury STEM posloužila jako odrazový můstek pro stanovení základních hypotéz kvantitativního výzkumu.

2. Analýza mediálního obrazu Brněnské muslimské obce a muslimů žijících na území města Brna

Zájem odborné i laické veřejnosti o fungování médií, úsilí zákonodárců o regulaci mediální komunikace, snahy politiků o proniknutí do médií a lobbistů o ovlivnění médií, stejně jako nakupování reklamní plochy a vysílacího času inzerenty či boj občanských aktivit proti nadměrnému násilí a samoúčelnému sexu v médiích – to vše je založeno na jednoznačném přesvědčení, že média mají významný dopad na jednotlivce i na společnost. (Jiráček – Köpplová 2003: 151)

Český mediální obraz islámu prošel v uplynulých desetiletích zásadní proměnou, v níž sehrály hlavní roli útoky z 11. září 2001 a následná odvěta ze strany USA.

Přestože vyznavači islámu tvoří v České republice nepatrnou menšinu, je této menšině věnován vysoký stupeň medializace. Pokud připustíme tezi, že média jsou jedním z hlavních prostředků, které nám zprostředkovávají informace a vytváří náš názor na okolní svět, pak si musíme položit otázku: Jak kvalitně nás média informují?

Pokud se zaměříme na denní tisk, je velmi časté, že informace předkládané čtenáři se spíše zaměří na extrémní projevy islámu, protože ty jsou pro čtenáře mnohem zajímavější než osvětové články. Dalšími neduhy autorů je zjednodušování, zevšeobecnování a špatné užívání odborných termínů. Tím se dopouštějí klíčových omylů. Nelze tvrdit, že tyto faktory jsou obsaženy ve většině zpráv předkládaných čtenářům, avšak bohužel se někdy vyskytnou a podle rčení „stokrát vyřčená lež se stává pravdou“ vrhají na už tak problematické téma, jakým je islám v České republice, potažmo v Evropě, „nepřátelský“ stín.

V této analýze mediálního obrazu brněnské muslimské obce a muslimů navazují na práci Martiny Krížkové, která se ve své mediální analýze zabývala obrazem českých muslimů v médiích. Jejím úkolem bylo zmapovat a analyzovat v určitém období (16. 4. 2005 – 16. 4. 2006) v rámci produkce vybraných českých deníků situaci českých muslimů a odpovědět tak na otázku, jaký je obraz muslima jako souseda a spoluobčana na lokální úrovni (Krížková 2006).

Stejně jako Martina Krížková, i já se budu snažit nalézt odpovědi na otázky, které umožní lépe pochopit situaci muslimů v České republice a podají ucelený přehled jejich obrazu v českém tisku. V České republice se dnes k islámu hlásí necelé promile populace obyvatel. Přinášejí média v rámci domácího zpravodajství informace o jejich životě? Pokud ano, tak v jakých kontextech? Objevují se ve zprávách o českých muslimech stereotypy vycházející z mediálně konstruovaného obrazu islámu v zahraničí? Dostává se čtenářům, kteří pravděpodobně vesměs

nemají vlastní nezprostředkovanou zkušenost s muslimy, dostatek informací v hlubším kontextu tak, aby si sami mohli vytvořit názor?

Pro zpracování této analýzy jsem zvolil kombinaci kvantitativní a kvalitativní metody analýzy. Tyto dvě metody nejsou v textu odděleny a navzájem se doplňují. V kvalitativní části se analýza soustředí na identifikaci kontextu a způsobu zpracování mediálních obsahů, které se objevují ve spojitosti s islámem a muslimskou obcí v Brně. Kvantitativní část pak odpovídá na otázky typu: kdy bylo publikováno (v jakém politickém, kulturním kontextu), v jakém periodiku se daný text objevil, jak často se jednotlivá témata opakují a s jakým důrazem jsou prezentována.

2.1. Sledovaný soubor a rozdělení článků

Za sledovaný soubor jsem si vybral české deníky MF Dnes, Lidové noviny, Rovnost, Právo, Hospodářské noviny, Moravsko Slezský den¹, Brněnský deník, Místní zpravodaj a časopis Týden.² Protože se zaměřím pouze na články, které se věnují brněnské mešitě, muslimské obci a vyznavačům islámu žijícím na území města Brna, jako sledované časové období jsem vymezil období od 1. března 1995 (nalezení vhodného pozemku pro brněnskou mešitu) až do současnosti (24. října 2009).

Články jsem rozdělil do několika kategorií podle převládajících charakteristik jejich obsahu. Kategorie však nejsou vymezeny zcela jednoznačně, protože se část novinových článků se vyjadřuje i k obecnějším tématům týkajících se islámu a muslimské komunity a zvolené kategorie se tedy místy vzájemně překrývají.

Za první tematický okruh jsem zvolil brněnskou mešitu. Jedná se o nejobsáhlejší kategorii v tomto výčtu a z hlediska počtu článků jde o brněnským tiskem nejsledovanější téma. V druhém okruhu jsem se zaměřil na dílčí konflikty mezi brněnskou islámskou obcí, muslimy žijícími na území brněnské metropole a jejími nemuslimskými obyvateli. Třetí okruh se zaměřuje na vyjádření představitelů brněnské muslimské obce k zahraničním událostem. Čtvrtý se věnuje islámským tradicím a zvykům.

2.2. Brněnská mešita

Nejčastěji se média o muslimech žijících v Brně zmiňují v souvislosti s brněnskou mešitou, jedná se o 33 článků. Tyto články se vždy věnují určitému období z historie mešity. První články se začaly objevovat v souvislosti se záměrem vybudovat v Brně mešitu. Jedná se o různorodou skladbu článků, většinou však tuto událost jejich autoři reflektují pozitivně. Z počátku se články věnovaly především protestům a peticím proti výstavbě než stavbě samotné, jak je patrné z titulků: *Útočiště ducha najdou muslimové přes protesty v Brně* (Krejčí 1997) nebo *Brňané tolerují mešitu, proti níž nedávno protestovali* (ČTK 1997: 25). Dále pak denní

¹ V současnosti Moravskoslezský deník.

² Tyto deníky byly vybrány na základě jejich významnosti a nákladu v rámci České republiky. Články z těchto periodik mi byly propůjčeny ze soukromého archívu (95 článků) pana Lukáše Lhotana, člena LIA a brněnského muslima. Dále jsem pak, pro zajištění co největšího počtu článků a doplnění výše zmíněného archívu, využil volně přístupné mediální databáze jednotlivých deníků. Pro vyhledávání článků v jednotlivých databázích jsem zvolil klíčová slova: islám, mešita, muslim a korán.

tisk informoval o průběhu stavby a strachu Brňanů z neobvyklé stavby: *V Brně bude postavena mešita, občané se toho obávají* (ČTK 1996). Z pohledu umístění a prostoru věnovanému tomuto tématu lze tvrdit, že se jednalo o velmi sledované a populární téma³.

V průběhu stavby opadl u veřejnosti o mešitu zájem a do novin se doslaly až zprávy o slavnostním otevření a s ním spojeném dni otevřených dveří. Tyto články se, oproti předešlým článkům, o mešitě vyjadřují nikoli jako o hrozbě, ale jako o přínosu pro Brno nebo aspoň jako o jeho součásti, například: *Tuzemští muslimové se mají kde modlit* (Karásková 1998). Díky této stavbě se stalo Brno centrem islámu v České republice.

Po slavnostním otevření proběhlo ještě několik dnů otevřených dveří, ty si však už nezískaly takový ohlas jako samotné otevření. V průběhu prvních let fungování brněnské mešity se počet článků snížil na minimum a pouze ojediněle se objevovaly informační sloupky o aktivitách mešity: *Výstava v mešitě* (Miemy 2001) nebo o stavebních úpravách objektu: *Muslimové chtějí i věžičku: Brněnská mešita získala novou podobu, zdobí ji totiž mozaika ze Sýrie* (Hájek 2000). Jak je vidět, téma mešity se přesunulo z hlavních regionálních tiskovin do zpravodajských tiskovin jednotlivých městských částí.

Pozornost novin si získalo až desáté výročí mešity a s tím spojená akce *Růže pro brněnskou mešitu*. Tuto akci tisk hodnotil kladně, a jak píše Petr Macků:

Ti, kteří tvrdí, že je islám nenávislné náboženství, které nedovoluje křesťanské kostely, je nenávislný a nevzdělaný fanatik. Každý, kdo byl na Blízkém východě, ví, že tam křesťanské kostely jsou. Všude jsou lidé hodní a zlí a nezáleží, zda jsou křesťané, židé či muslimové. Je dobře, že to Brňané pochopili a dali muslimům šanci. Poděkování patří těm, kteří mešitu povolili, ale také brněnským muslimům. Že dali lidem ve městě vědět, že žít s nimi pohromadě je příjemné a není se čeho bát. Naopak. Díky nám všem, že máme multikulturální Brno. (Macků 2008)

V dalším článku vztahujícím se k výročí mešity s názvem *Deset let brněnské mešity*, jehož autorem je předseda Islámské nadace v Brně, se také můžeme dočíst o záměru zbudovat další mešitu (Alrawi 2008).

Z těchto novinových článků vyplývá, že zatímco v době vzniku mešity se proti ní vzedmula vlna emocí, v dnešní době se naopak nad soužitím muslimů s obyvateli Brna téměř nikdo nepozastaví, a to především díky otevřenosti muslimské komunity.

V Brně již vášně proti naší stavbě pomalu vyprchaly, lidé se přesvědčili, že nejsme teroristé, že tu ani není kde vyrábět bomby ani dělat další věci, jichž se původně tolik obávali. (Šenkýř 1998)

Nesmíme však také zapomenout na útoky a projevy extrémistu a vandalství, které brněnskou mešitu postihly. Přestože se jedná pouze o několik malých konfliktů, dokázaly si získat přední místa v denním tisku. Tomuto tématu je věnován prostor v následující kapitole.

Po určité odmlce si Islámská nadace v Brně opět získala pozornost médií na titulních stranách, a to v souvislosti se záměrem vybudovat v Brně novou mešitu.

3 Informace o výstavbě brněnské mešity se nejčastěji objevovaly na prvních stranách krajských novin, ale také se několikrát staly tématem deníků nebo časopisů.

První zprávy o záměru vybudovat novou mešitu se v tisku objevují už rok před oficiálním zveřejněním tohoto záměru. Deník Rovnost informoval čtenáře článkem s názvem: *Brno: muslimové chtějí další mešitu* (Maťašeje 2008). Jako důvod pro novou stavbu je zde uveden nedostatek prostoru pro páteční motlitby. Autoři tohoto článku se také zajímali o názory představitelů Brna. Primátor Roman Onderka proti nové mešitě nic nenamítá a zdůrazňuje, že ani není v pravomoci městské rady nějak zasahovat do výstavby církevních budov, pro město je směrodatné pouze vyřízení stavebního povolení. Naopak proti výstavbě se postavil šéf brněnských lidovců Jan Holík, který tento záměr s použitím nepodložených a poněkud povrchných a populistických argumentů striktně odmítá. Zastává názor, že jedna mešita v Brně stačí: „Muslimů v Brně zase není tolik, aby potřebovali další prostor.“ (Maťašeje 2008) Toto tvrzení není nijak podloženo konkrétními čísly a je velmi problematické určit, kolik muslimů žije na území České republiky, potažmo v Brně. Dále pak své tvrzení opírá o fakt, že v arabských zemích také nejsou povolovány křesťanské kostely. Tato informace je zavádějící a jedná se o typický stereotyp. Další názor zaznívající v tomto článku byl od Dušana Lužného, který tvrdí:

Pokud muslimové v Brně novou mešitu potřebují, pak si ji musí postavit. Nepředpokládám, že by to mělo dopad na náboženskou nebo kulturní situaci. Problém způsobí jediné protináboženské organizace, které se proti nové mešitě postaví. (Hrubý 2009)

A jak řekl, tak se i stalo: po oficiálním zveřejnění záměru vybudovat novou mešitu (22. 7. 2009) tato událost zaplnila čelní strany brněnských deníků a protestní akce ze strany protináboženských organizací (konkrétně Národní strany) na sebe nenechaly dlouho čekat.

Hlavními odpůrci se stali představitelé KDU-ČSL, především politici Stanislav Juránek a David Macek, a členové Národní strany. KDU-ČSL vytýká brněnským muslimům, že nejsou dostatečně tolerantní, jsou nepřizpůsobiví vůči majoritnímu obyvatelstvu a jejich publikace obsahují kontroverzní výroky.

2.3. Karikatury Mohammada, útoky na brněnskou mešitu a další

Kromě výstavby mešity se noviny také věnovaly konfliktům mezi muslimskou obcí a extrémisty. Jednalo se o tyto kauzy: protest extrémistů před mešitou, černý výlep karikatur Proroka Muhammada v brněnských ulicích a poničení omítky mešity protiislámskými hesly.

Smrt českého velvyslance Iva Žďárka v Pákistánu při teroristickém útoku odstartovala vlnu nenávisti ze strany extrémistické Národní strany⁴ vůči brněnským muslimům. „Mešity zbourat, islám zakázat a islamisty zavírat na doživotí jen za příslušnost.“ Těmito slovy reagovali členové Národní strany na svém webu na velvyslancovu smrt a na středu 24. září 2008 svolala strana před brněnskou mešitu protest. Toto shromáždění však nebylo nahlášeno na úřad městské části Brno-město, a proto nebylo povoleno. Účastníkům shromáždění hrozila pokuta 5000,- Kč, akce však přesto proběhla. Druhý den se v novinách objevilo několik článků na toto téma; titulky jednotlivých sloupků mluví za vše: *7 členů Národní*

⁴ Národní strana je stranou vlasteneckého zaměření, převážně se orientující na konservativismus a národní tradicionalismus.

strany, 8 minut. Takový byl protest u mešity: Neohlášená demonstrace krajní pravice se pod dohledem policistů změnila ve frašku (Mokrý 2008) nebo Před mešitu v Brně přišlo jen sedm nacionalistů (Kozelka 2008).

Karikaturu Proroka Mohammada a dalších 11 kreseb zveřejnil na podzim roku 2005 dánský deník *Jyllands Posten* a v následujícím roce jej přetiskly deníky v mnoha zemích. Tyto kresby rozpoutaly velkou vlnu protestů v muslimských zemích a přerostly až v násilí s oběťmi na lidských životech. V březnu o tři roky později se jedna z karikatur objevila i v ulicích Brna. Jednalo se o obrázek Proroka Muhammada, jenž má na hlavě místo turbanu bombu se zápalným doutnákem, který je doplněn textem „Svoboda není zadarmo“ a podepsán „Přátelé svobody slova“. K tomuto incidentu se vztahuje 9 článků. Kromě obecných zpráv informačního rázu se také v tisku objevila výzva od předsedy brněnské muslimské obce, v níž vyzývá společnost k smířlivému a tolerantnímu chování vůči jiným náboženstvím a kulturám (Nel 2008). Jeden článek v Lidových novinách dokonce celou situaci zlehčuje:

Brněnská policie asi nemá co na práci. Jen tak si lze vysvětlit, že vyšetřuje, kdo po městě vylepil plakáty s karikaturou proroka Mohameda a nápisem Svoboda není zadarmo. (Plesl 2008: 4)

Tomuto incidentu se věnovala dokonce ve svém zpravodajství televizní stanice Al-Džazíra, ale i další zahraniční deníky. Jak nás informoval deník Rovnost: „Brno se alespoň na chvíli stalo českou hvězdou arabského mediálního světa.“ (Prospěchová 2008) Za poslední konflikt můžeme považovat poničení omítky mešity protiislámskými hesly. Tento poslední útok, o kterém informoval tisk čtenáře, se stal 25. října 2008.

Na brněnské mešitě se o víkendu objevily nápisy namířené proti muslimům. Na stěnu někdo sprejem nastříkal Stop islámu, na dveřích je napsáno Ne. Nápisy dnes našli věřící, kteří přišli do mešity k poledním modlitbám. Podle Lhořana se jedná již o několikátý vandalský útok na brněnskou mešitu. Před časem někdo například vhodil do mešity otevřeným kamem. (LN 2008)

O posledním, tentokrát odvráceném, pokusu o vandalský útok na brněnskou mešitu se už nedočteme v novinách, ale pouze na internetu⁵.

V souvislosti se záměrem vybudovat novou mešitu v Brně informoval Brněnský deník o protestu, který svolali členové Národní strany na sobotní odpoledne před Brněnskou mešitu.

Více novinářů než očekávaných extremistů se sešlo v sobotu před půl druhou odpoledne před brněnskou mešitou ve Vídeňské ulici. Asi desítka přívrženců Národní strany zde do okolních schránek rozdala letáky s nápisem Stop islamizaci. Protestovali tak proti výstavbě nové mešity, kterou plánují muslimové v Brně. (Fasurová 2009a)

2.4. Reakce muslimské obce v Brně na jednotlivé události týkající se islámu

Velmi často se v médiích o muslimech žijících v České republice dozvídáme v souvislosti s nějakou zahraniční událostí, na kterou reportéři hledají odpověď

⁵ Dne 25. března 2009 brzy ráno byla kolemjdoucím občanem vyrušena skupina pohybující se kolem budovy brněnské mešity. Poté, co se k budově mešity přiblížil, skupinka osob se dala na útek s neidentifikovatelnými předměty v rukou. (Viz Lhořan 2009)

právě u představitelů muslimské obce. Do této kapitoly jsem proto zahrnul pouze ty události, na které reagovali představitelé Brněnské mešity. Jsou to: teroristické útoky v USA z 11. září 2001, dokument z cyklu Infiltrace *Já, muslim* a kauza *Syřan zavraždil družku*.

2.4.1. Teroristický útok na NY

V souvislosti s teroristickými útoky z 11. září 2001 dostala brněnská muslimská obec jen velmi málo prostoru v denním tisku. Hlavním důvodem bylo to, že reportéři získávali podklady pro své články od jiných islámských organizací (např. Islámská nadace v Praze, Muslimská unie). Ve vztahu k tomuto incidentu byly postoje Islámské obce v Brně reflektovány pouze ve dvou článcích a jednom rozhovoru. Všechny tyto články mají společný účel, a to odsoudit tento čin a ujistit obyvatele Brna, že ze strany muslimů žijících v Brně jim žádné nebezpečí nehrozí, např.: *Muslimové se v Brně modlí, aby neumírali další nevinní* (Trojan 2001).

Je páteční odpoledne. V jediné tuzemské mešitě ve Vídeňské ulici v Brně se modlí muslimové. U vchodu do mešity visí prohlášení, v němž čeští muslimové ostře odsuzují teroristické útoky na USA. „Připojujeme se k projevům solidarity s lidem Spojených států a pomoci nabízené vládou ČR postiženým.“ (Požár 2001)

2.4.2. Kauza „Já, muslim“

7. 10. 2005 odvysílala Česká televize na programu ČT2 dokument z cyklu Infiltrace pod názvem *Já, muslim*. Tato kauza sem byla zařazena na základě dvou důvodů: proti tomuto dokumentu se, mimo jiné, ohradila i Islámská nadace v Brně, a dále pak si kauza získala prostor i v zahraničním tisku, především v Egyptě. Tvůrcem tohoto dokumentu je Jiří Ovečka a inspirátorkou Olga Ryantová (známá svým neúspěšným podnětem ke zrušení registrace Ústředí muslimských církví). Krátce po odvysílání dokumentu byly podány Radou arabských velvyslanců a pražskou a brněnskou islámskou nadací stížnosti proti tomuto dokumentu. Adresáty stížností byl i ředitel ČT, Rada České televize, Rada pro rozhlasové a televizní vysílání a Stálá komise pro sdělovací prostředky Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Dokumentu bylo především vytýkáno užití skryté kamery a prostrihy mezi atentáty na WTC v New Yorku a záběry Islámského centra v Praze.

Jako první se k této kauze vyjádřil v Lidových novinách Lukáš Lhoťan dopisem s názvem *Co je problém islámu a co problém muslimů*. Autor v tomto článku vyčítá dokumentu především to, že hodnotí všechny muslimy na základě zkušenosti s jednou malou specifickou komunitou; autor se přitom distancuje od stoupců terorismu a násilí. V závěru článku autor navrhuje, že stát a česká společnost „by měly podpořit ty muslimy, kteří chtějí žít s ostatními v míru a toleranci, a bude-li to nutné, zahájit proti některým muslimským organizacím v ČR tvrdá razantní opatření a prověřit, cože to vlastně vyučují a šíří za neislámskou nenávislnou ideologii prezentovanou jako islám.“ (Lhoťan 2005)

Další článek, který se věnuje tomuto tématu, je z pera sociální antropoložky Barbory Spalové a jmenuje se *Zkáza Evropy podle Ovečky* (Spalová 2005: 13). Ve svém článku se především zaměřila na prostředky, které autor volí pro tvorbu svého dokumentu:

Za nepoctivý považují především způsob práce s informacemi o životě muslimů v Evropě. Vynechám více než spornou praktiku natáčení skrytou kamerou, která je prezentována tak, že v případě muslimů jde vlastně o jedinou možnost, „jak se dostat k podstatě věci“. (Že by se muslimové stylizovali pro média víc, než třeba poslanci?) Tyto záběry z islámského centra na Černém Mostě a citace Koránu v dokumentu jsou však bez jakékoli prokazatelné souvislosti propojovány se záběry z jiných zemí či ze saúdské televize nebo z internetu. Přitom logika je vždy taková, že tyto doplněné příklady nás mají varovat před tím, jak to u nás bude zanedlouho vypadat. Tak například citace z hodin výkladu Koránu v centru – „žena, která je vdaná a přizná se k cizoložství, dostane trest smrti“ – je doplněná o záběry z Berlína, kde byla svými bratry zavražděna muslimka opustivší svého manžela. (Spalová 2005)

Tyto dva články získaly více pozornosti až poté, co se celá kauza stala pro novináře poutavější následkem hromadného protestu velvyslanců z arabských zemí proti dokumentu: Velvyslanci: televizní pořad muslimy poškodil (Blažek 2006b). Reportáž ze života muslimské komunity vzbudila kritiku arabských velvyslanců v České republice, kteří zaslali stížnost Radě pro rozhlasové a televizní vysílání i sněmovní mediální komisi. V souvislosti s touto stížností se média obrátila na zástupce zahraničních muslimů (Rady arabských velvyslanců) a nikoliv na české muslimy. „Jejich absurdní spojování s citacemi z koránu je úmyslným pokusem o zkreslení pravdy, o poškození pověsti muslimů a úmyslným pokusem spojovat teroristické zločiny s islámem“ (Blažek 2006a), napsal v dopise šéf Rady arabských velvyslanců Mansour Kahlid Al Saud.

Hlavním zastáncem dokumentu se stal internetový portál Eurabia.cz, na jehož stránkách publikoval autor dokumentu, J. Ovečka, pět článků vztahujících se k dokumentu *Já, muslim* a redakce serveru zveřejnila Otevřený dopis vyjadřující podporu dokumentu.

V souvislosti s hlavní postavou (infiltrátorem) dokumentu můžeme zmínit, že se jedná o praktikujícího člena Buddhismu Diamantové cesty a sama iniciátorka dokumentu, Olga Ryantová, přeložila do češtiny Nydahlovu knihu *Velká pečeť*. Tento fakt je v dané souvislosti relevantní především s ohledem na veřejné projevy Ole Nydahla, jenž islám považuje za hrozbu a otevřeně nabádá k aktivitě proti islámu (Ronovský 2009: 78).

Kauza skončila uzavřením správního řízení mezi RRTV a ČT na základě nezveřejněného usnesení RRTV a Etického panelu ČT. Část členů RRTV vydala veřejné votum separatum, v němž konstatuje, že rozhodnutí RRTV bylo v rozporu se zákonem (Viz Spal datum neuvedeno).

2.4.3. Syřan

28. dubna 2007 Syřan Muhammad Faherd ve Zbýšově u Brna při stěhování nábytku zavraždil devatenácti bodnými ranami svoji družku. Za svůj čin byl Muhammad Faherd odsouzen k 12,5 letům vězení a následnému vyhoštění z České republiky na dobu neurčitou.

S tímto incidentem je spojena stížnost proti reportáži TV Nova, kde reportér Tomáš Petrželka mluví o islámském právu šaría. „Šaría v Sýrii umožňuje nevěrnou manželku zabít, řekl Petrželka.“ (Fasurová 2008) Iniciátorem této stížnosti byl Lukáš Lhořan z LIA. Reportáž označil za xenofobní a islamofobní. V rozhovoru

Hany Fasádové s Lukášem Lhořanem: *Ani podle islámského práva nikdo zabít nemůže* (Fasurová 2008) se Lhořan snaží objasnit chybnou interpretaci.

Podle základů islámského práva nemá žádný manžel právo zabít svou ženu. „Vražda ze cti“ je středověký zvyk zakořeněný jak mezi muslimy, tak i příslušníky dalších náboženství. (Fasurová 2008)

Rada pro rozhlasové a televizní vysílání dala za pravdu muslimské obci v Brně a TV Nově udělila pokutu 100 000,- Kč. Ve svém rozhodnutí reportáž označila za xenofobní a islamofobní, čímž mohla vést k nenávisti vůči určité skupině obyvatel. Pro muslimy se jedná o přelomový verdikt. Je to první případ v České republice, kdy dozorčí orgán otevřeně označil islamofobní prvky v televizním vysílání.

Tato kauza byla velmi medializovaná, dokonce se objevila i na internetové stránce katarské televizní stanice Al-Džazíra.

Důležitým faktem je, že v této kauze se objevila tzv. titulková xenofobie, která se vyskytuje jak v bulvárním, tak seriózním tisku a která přispívá k negativnímu obrazu muslimů a tvorbě stereotypů. Jedná se o uvádění národnosti nebo etnické příslušnosti pachatele či oběti jako podstatného atributu i tam, kde to není nutné. Čeští občané nejsou v kriminálním zpravodajství označováni etnickou kategorií, zatímco imigranti ano. To utvrzuje v divácích pocit, že nebezpečí přichází od těchto zpravidla jasně rozpoznatelných cizinců. Odlišnost cizinců jako aktérů negativních událostí je akcentována jazykovými prostředky, především je popisován neobvyklý vzhled, chování a nesrozumitelnost řeči (Homoláč 1998).

Kromě čistě informativních článků a rozhovorů byl v souvislosti s touto kauzou otištěn v *Rovnosti* i článek Veroniky Žižlavské s názvem *Syřan se vrátil. A družku zabil*. Autorka v něm mimo jiné uvádí: „Staré orientální přísloví prý Arabům radí: Když přijdeš domů, zbij svou ženu, ona vždycky ví proč. Až příliš k srdci si vzal rčení Syřan Mohamed Fahed.“ (Žižlavská 2007) Jedná se o další příklad negativního či stereotypního informování o muslimech v médiích.

2.5. Zvyky a svátky

V období islámských, ale i českých svátků se v médiích objevují články o náboženských či kulturních tradicích muslimů. Ve spojitosti s brněnskou mešitou se jedná především o zprávy, které se snaží čtenáři přiblížit průběh ramadánu (Jč. 2000). Většinou se však stává, že informace o jednotlivých významných dnech pro muslimskou komunitu jsou včleňovány do článků, které se zabývají ze strany čtenáře více zajímavým tématem, např.: *Muslimové chtějí v Brně novou, větší mešitu i s minaretem* (Fasurová 2009b). Dále pak se o muslimských svátcích dozvídáme ve spojitosti s křesťanskými Vánoce (Es. 2005). Styl takto zaměřených článků je pouze informativního rázu bez hlubšího kontextu.

Zhola nic podle předsedy Islámské nadace v Brně Muníba Hasana neříkají křesťanské Vánoce muslimům a zimní svátek nemají. Čeští muslimové se ale připravují na pouť do saúdskoarabské Mekky. (Gajdoš 2006: 4)

Jednou z pěti povinností praktikujícího muslima (tzv. pět pilířů islámu) je vykonat alespoň jednou za život pouť do Mekky. Islámská nadace v Brně každoročně organizuje za finanční podpory zahraničního investora pro několik muslimů z obce cestu do Mekky. MF Dnes otiskly článek s názvem *Brňané putovali do Mekky* (ČTK 2001), v němž autor čtenáře informuje o skutečnosti, že šest muslimů z Brna se

účastnilo poutě. Aby autor tuto „fádní“ zprávu trochu oživil, přidal i výčet zraněných a mrtvých poutníků.

Tyto příspěvky fungují na principu kalendáře připomínajícího významné dny. Bohužel k islámu jako takovému nebo k historii muslimů na našem území se mnoho článků nevyjadřuje.

2.6. Vyhodnocení

Jaký je tedy mediální obraz brněnských muslimů a mešity na Vídeňské ulici? Malý prostor, jež věnují novináři islámu, se odráží v neznalosti této tematiky jejich čtenáři. Na stránky brněnských novin či časopisů se muslimové se doposud dostali nejčastěji v souvislosti s výstavbou mešity nebo v souvislosti s útoky na tuto stavbu. O základech islámu, muslimských svátcích a rituálech se však jako čtenáři nemáme možnost mnoho dozvědět. Muslimové jsou představováni jako cizinci a je zdůrazňována jejich odlišnost (viz tzv. titulková xenofobie).

Muslimové většinou narážejí na komplikace v komunikaci s médií při své snaze o výstavbu nových modliteben (tento problém se týká všech islámských organizací v ČR) nebo při prezentaci islámu a svého pohledu na současnou situaci ve světě. Za nejaktivnější muslimskou organizaci, která se věnuje mediálnímu obrazu muslimů v České republice, můžeme považovat Muslimskou unii. „Účastní se různých diskuzí a aktivně se vyjadřuje k různým problémům. Je nejžádanějším komentátorem z muslimského prostředí v médiích v České republice.“ (Lhoťan 2006: 27) Pro tuto činnost využívají informační web *Muslimské listy*⁶, jehož šéfredaktorem je předseda Muslimské unie Muhammad Abbás. Ostatní islámské organizace jsou spíše pasivní a reagují pouze na podněty z mediálního prostředí.

Média o muslimech předkládají pouze určitý úzkoprofilový segment informací, z něhož si čtenář nemá možnost utvořit ucelenou představu o této komunitě. Sama selekce článků se řídí výší zajímavosti tématu, jsou upřednostňována témata s konfliktním nábojem⁷. Novináři přitom poskytují jen velmi málo příležitostí dozvědět se o muslimech v Česku něco více. Čtenáři, kteří nemají vlastní zkušenost s muslimy, tak dostávají spíše negativní informace, které postrádají hlubšího kontextu. Tedy, pravidelný čtenář denního tisku ví, že v Brně stojí mešita, kde se sdružují muslimové k pátečním motlitbám⁸, ale už nemá možnost vyčíst, pokud to velmi zjednodušíme, co je to islám.

Je otázkou, do jaké míry by se změnila situace, pokud by například počet muslimů v zemi rapidně stoupal nebo pokud by zde došlo k teroristickému útoku, k němuž by se přihlásila některá z islámských radikálních skupin. Lze se domnívat, že v obou těchto případech by jistě zájem českých médií o muslimskou komunitu stoupl; je však otázkou, zda by se změnil rovněž způsob informování o této menšině v médiích.

⁶ *Muslimské listy*. Dostupné z: <www.muslimskelisty.eu>; [aktuální k 21. 9. 2009].

⁷ „Pro články nesoucí konflikt je navíc typické, že mají potenciál získat větší prostor (titulní strana, téma čísla) v jednotlivých periodikách, než ostatní texty týkající se muslimů v Česku a také se oproti nim výrazněji podílejí na tématické agendě deníků.“ (Křížová 2006)

⁸ Touto informací začíná většina článků vztahujících se k brněnské muslimské komunitě.

3. Terénní výzkum

O životě muslimů v České republice toho není příliš známo a o islámu si nemyslí nic dobré tři čtvrtiny Čechů. Tak to alespoň ukazuje výsledek průzkumu veřejného mínění od agentury STEM pro Hospodářské noviny z roku 2006 (Břešťan 2006). Z průzkumu dále vyplynulo, že Češi mají o druhém největším náboženství světa základní neznalosti, například 11 % lidí si myslí, že zakladatelem islámu je Buddha, respektive Abrahám. K výstavbě mešit na našem území se záporně vyjádřily tři čtvrtiny dotázaných. Tyto údaje vychází z výzkumu 659 respondentů⁹.

Proti ostatním zveřejněným či připravovaným výzkumům a anketám lze považovat výzkum agentury STEM za velmi dobrý výchozí bod pro další výzkumné šetření. Nejedná se sice o jediný počín v této oblasti, avšak, jak je naznačeno níže, zbytek výzkumů uskutečněných na téma, zda mají Češi strach z islámu (či na téma podobné), nelze považovat za objektivní.

Tzv. „boom“ výzkumů o muslimech započal se zveřejněním záměru postavit v Brně novou a větší mešitu v centru města. Hlavním iniciátorem se stala Národní strana, která se po letákové akci proti nové mešitě rozhodla dotazovat Brňanů „na jejich názor ohledně výstavby mešity, a také na informovanost o tomto nešvaru.“ (Národní strana datum neuvedeno) Průzkum zatím proběhl ve třech městských čtvrtích. S ohledem na názorové zaměření autorů a tomu uzpůsobené formulace otázek se lze domnívat, že výpovědi respondentů budou spíše odpovídat názorům členů Národní strany než názorům Brňanů.

Další probíhající akci – anketu, můžeme nalézt na osobních stránkách Davida Macka (Macek datum neuvedeno). Čtenáři jsou zde dotazováni, zda by měla být v Brně postavena nová mešita, a na tuto otázku k 27. 11. 2009 odpovědělo 207 respondentů, z toho 32 % souhlasí s výstavbou, 41 % nesouhlasí a 27 % neví. Jako u všech anket je zde však problém, že není možné zajistit reprezentativní vzorek obyvatelstva. Údaje z této ankety vypovídají pouze o názorech úzké skupiny, s největší pravděpodobností příznivců Davida Macka, který sám je proti výstavbě nové mešity.

Poslední anketu, která se objevila na českém internetu, nalezneme na stránkách *www.chceteje.cz*¹⁰. Autoři se zde ptají, co by respondenti dopřáli studentům ve škole, a to s následujícími možnostmi odpovědi: islamistickou modlitebnu (3 %), automat na nealkoholické nápoje (5 %), automat na bagety (3 %), automat na zdravou výživu (10 %) a cokoliv jiného než fanatický stánek (79 %)¹¹. Tyto stránky však nejsou zaměřeny na zdravou výživu nebo distribuci občerstvovacích automatů, ale na negativní prezentaci imigrantů; z toho důvodu jsou i tak formulované odpovědi.

Dřívější anketa na těchto stránkách byla věnována povolení stavby mešity v obci Kolová. Samotné vyhodnocení je velmi zářející:

⁹ Bohužel nikde není uvedeno, jaký vzorek respondentů pokrývá toto dotazníkové šetření z geografického hlediska; s ohledem na počet respondentů však můžeme předpokládat, že bylo zaměřeno na celou Českou republiku.

¹⁰ Tyto stránky vznikly jako parodie na projekt NEONáček: Chcete ho?. Autoři se distancují od neonacistů a rasismu, ale kloní se ke konzervativně-liberálním hodnotám pravice. Jedná se o internetové stránky namířené proti imigrantům, na němž autoři líčí imigranty jako šířitele nakažlivých nemocí či kriminálníky.

¹¹ Ankety se ke dni 27. 11. 2009 zúčastnilo 220 respondentů.

Tentokrát jsme se našich čtenářů ptali, zda souhlasí s výstavbou mešity v obci Kolová. Jak odpovídali? Odpovídali správně, 85% respondentů nesouhlasí s výstavbou mešity. Ostatní názory nejsou důležité a nebudeme se jimi dále zabývat, což je naše demokratické právo, nebo snad ne?) Závěrem uvádíme, že anketa probíhala na vzorku 270 čtenářů. (Imigranti: chcete je? Datum neuvedeno)

Stejně jako v předešlém případě tato anketa vypovídá pouze o názoru stejně smýšlející skupiny obyvatel a toto šetření proto nelze vztáhnout na celou společnost.

3.1. Výzkumné otázky a hypotézy

Pro svůj sociologický výzkum jsem zvolil metodu kvantitativního dotazování.¹² Dotazník pro obyvatele jihomoravské metropole byl vytvořen na základě analýzy mediálního obrazu brněnské muslimské obce a muslimů žijících na území města Brna a na základě výše zmíněného průzkumu veřejného mínění od agentury STEM. Jeho výsledky by měly poskytnout odpověď na následující výzkumné otázky (u každé z těchto výzkumných otázek rovněž uvádím své hypotézy, jejichž potvrzení či naopak vyvrácení je součástí vyhodnocení provedeného výzkumu):

- *Existuje rozdíl mezi vyznavači náboženství a nevěřícími v postoji k muslimům a muslimské obci?*

Předpokládám, že existuje rozdíl mezi vyznavači náboženství a nevěřícími v postoji k muslimům a muslimské obci, přitom postoj nevěřících osob vůči muslimům bude příznivější než v případě osob vyznávajících určité náboženství.

- *Ovlivňuje výše dosaženého vzdělání a to, že respondent má základní znalosti o islámu, jeho nazírání na islám a muslimskou obec v Brně?*

Předpokládám, že pokud má respondent základní znalosti o islámu, je islámu a muslimské obci v Brně spíše pozitivně nakloněn. Stejně tak předpokládám, že osoby s dosaženým vysokoškolským vzděláním vnímají islám a muslimskou obec v Brně příznivěji než osoby s nižšími stupni dosaženého vzdělání.

- *Ovlivňuje výše dosaženého vzdělání a příslušnost ke konfesi míru zájmu o problematiku islámu ve světě a u nás?*

Předpokládám, že respondenti s dosaženým vyšším vzděláním projevují vyšší zájem o problematiku islámu ve světě a u nás oproti respondentům s nižším dosaženým vzděláním. Dále pak, že respondenti hlásící se k určité konfesi, budou projevovat menší zájem o problematiku islámu ve světě a u nás než respondenti bez vyznání.

- *Jaký mají Brňané vztah k islámu a jaké vlastnosti má v očích Brňanů „typický“ muslim/ka žijící v Brně?*

S ohledem na analýzu mediálního obrazu a výsledek průzkumu STEMU předpokládám, že obraz „typického“ muslima v očích Brňanů stejně jako vztah Brňanů k islámu obecně je spíše negativní.

¹² Oproti kvalitativnímu výzkumu jeho výhoda spočívá v míře objektivity, standardizace a především v tom, že počet respondentů je vyšší. Kvantitativní metody tak umožňují testovat hypotézy a zodpovědět otázky, na které kvalitativní výzkum odpovědět nedokáže. Další výhodou kvantitativního výzkumu je rovněž jeho opakovatelnost; tímto způsobem můžeme sledovat časové posuny v náboženských a spirituálních představách a praktikách celé společnosti. (Viz Nešpor – Václavík a kol. 2008: 92–93)

- *Jaký je preferovaný informační zdroj obyvatel Brna pro získání informací o islámu? Ovlivňuje postoj respondentů k islámu volbu jejich preferovaného informačního zdroje pro získání informací o islámu?*

Předpokládám, že nejpreferovanějšími zdroji informací v rámci médií jsou internet a tisk. Zároveň se nedomnívám, že jako informační zdroj o islámu by většina obyvatel preferovala přímou či zprostředkovanou osobní zkušenost s muslimy nad informacemi, které jsou uváděny v médiích. Předpokládám však, že osobní zkušenost bude ve vyšší míře preferovaným informačním zdrojem těch respondentů, kteří mají k islámu pozitivní postoj.

- *Měli by mít muslimové možnost stavět v ČR mešity? Jaké je povědomí o brněnské mešitě a názor Brňanů na ni? Chápu přítomnost muslimů a mešity v Brně jako hrozbu?*

Předpokládám, že postoj k možnosti budování mešit na území ČR bude z větší části negativní. Dále se domnívám, že většina obyvatel Brna nemá povědomí o existenci mešity v Brně. Rovněž předpokládám (především na základě protestních akcí při budování první mešity a rovněž na základě v médiích reflektovaných negativních postojů k možné výstavbě nové mešity), že přítomnost muslimů a mešity v Brně v nich vzbuzuje pocit ohrožení.

3.2. Reprezentativní vzorek a tvorba dotazníku

Výběr reprezentativního vzorku byl zvolen metodou kvótního výběru. Podmínky pro možnost vyplnit dotazník byly pouze dvě – respondent musí mít trvalé bydliště na území města Brna a nesmí být vyznavačem islámu. Kvazi-reprezentativní vzorek¹³ je tvořen odpověďmi 250 respondentů.

K 31. 12. 2007 žilo v Brně podle Českého statistického úřadu (ČSÚ) 366 700 obyvatel z toho 174 463 mužů (47,6% populace) a 192 237 žen (52,4% populace). Rozvržení respondentů podle věku a dosaženého vzdělání pro předkládaný terénní výzkum bylo přejato z údajů ČSÚ platných k 31. 12. 2007¹⁴.

První část dotazníku tvoří demografická část, která slouží pro zařazení respondenta do jednotlivých kategorií (kvót); jsou to věk, pohlaví a vzdělání. V další otázce je respondent dotazován na svoji religiozitu. Tato otázka je důležitá hned ze dvou důvodů: za prvé plní funkci filtrační otázky, tedy pokud respondent bude vyznavačem islámu, musí s ním dotazování ukončeno; za druhé nám dá rovněž odpověď na první výzkumnou otázku. Další skupina otázek byla zvolena na základě průzkumu veřejného mínění od agentury STEM z roku 2006; jedná se o uzavřené otázky, které poskytují informace o tom, jaké má respondent znalosti o islámu.

¹³ Kvazi-reprezentativní je charakterizován jako záměrný kvótní výběr. Jeho reprezentativnost se neodvozuje od stejné pravděpodobnosti výběru jednotek, ale od přesného a cílevědomého výběru lidí podle principu dodržení stejné struktury hodnot vlastností celé populace. Předpokladem pro tento výběr je znalost rozložení hodnot vybraných vlastností v celé populaci.

¹⁴ ČSÚ si nevede pro jednotlivá města rozdělení populace v závislosti na věku a vzdělání, proto bylo čerpáno ze Statistické ročenky pro Jihomoravský kraj z roku 2008. Na základě těchto údajů byl vytvořen vzorek obyvatel pro tento výzkum.

V případě otázek, kde jsou respondenti dotazováni na obecné postoje vůči muslimům v Brně a vztahu k islámu samotnému, může být pro respondenta nepříjemné na tyto otázky odpovídat, a proto byly zvoleny dva různé typy dotazování. Pro první otázku: *Která z těchto tváří nejlépe vyjadřuje vaše pocity, když se řekne slovo islám?* byla změněna forma nabízené odpovědi, aby pro respondenta bylo snazší na ni odpovědět. Byla vytvořena škála s řadou různých výrazů obličeje. Výhodou tohoto typu formulace nabízené odpovědi je, že nenutí respondenta verbalizovat odpověď o pocitech (Disman 2002: 159). V neposlední řadě také respondentovi ožíví dané dotazování. Pro druhou otázku: *Když se řekne muslim /ka žijící v Brně. Jak byste jej charakterizoval/a?* byla zvolena metoda sémantického diferenciálu. Jedná se o velice účinný nástroj pro zjišťování toho, jaké stereotypní představy mají lidé o příslušných jiných sociálních skupin; je tedy nástrojem k měření dimenzí předsudků, které máme (Viz Disman 2002: 161).

Poslední sada otázek pojednává o míře zájmu o islám, možnostech vyhledávání informací o islámu, postoji k výstavbě mešit na území České republiky, povědomí o brněnské mešitě a o tom, zda respondenti vidí v muslimské komunitě a mešitě hrozbu pro Brno.

3.3. Analýza dat a interpretace

Získaná data byla zpracována v programu *Statistical Package for the Social Sciences 16* (SPSS). Na základě těchto údajů byly vyhodnoceny a zodpovězeny výzkumné otázky vymezené v úvodu této kapitoly, a to s následujícím výsledkem (součástí níže uvedené analýzy výsledků dotazníkového šetření je rovněž verifikace či falzifikace hypotéz, které jsem ve vztahu k jednotlivým výzkumným otázkám vymežil):

- *Existuje rozdíl mezi vyznavači náboženství a nevěřícími v postoji k muslimům a muslimské obci?*

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 250 respondentů, z toho 135 respondentů se nehlásí k žádné církvi či náboženské skupině, 100 respondentů se hlásí k Římskokatolické církvi, 9 respondentů jsou protestanti, 3 respondenti se hlásí k přírodním náboženstvím a po jednom respondentovi se hlásí k pravoslaví, Svědkům Jehovovým a judaismu.

Na základě komparace konfese a otázky: *Která z těchto tváří nejlépe vyjadřuje vaše pocity, když se řekne slovo islám?* vyplývá, že Brňané hlásící se k některé z výše zmíněných konfesí, mají – oproti respondentům bez vyznání – k islámu lepší vztah a vnímají jej o mnoho lépe. Respondenti bez vyznání nejčastěji v odpovědi na tuto otázku uváděli negativní pocity. Stejně tak osoby bez vyznání ve vyšší míře – oproti vyznavačům náboženství – uvedly, že muslimové jsou pro Brno hrozbou. Lze tedy konstatovat verifikaci hypotézy, podle níž existuje rozdíl mezi vyznavači náboženství a nevěřícími v postoji k muslimům a muslimské obci.

Druhá hypotéza vyslovená ve vztahu k této výzkumné otázce se však nepotvrdila; není pravdou, že postoj nevěřících osob vůči muslimům je příznivější než v případě osob vyznávajících nějaké náboženství. Získaná data ukázala opačný výsledek, kdy příznivější postoj k muslimské komunitě zastávají osoby věřící. Domnívám se, že možným vysvětlením pro tento výsledek by mohl být vysoký podíl osob bez

vyznání v české společnosti; lze mít za to, že tyto osoby nerozlišují příliš jednotlivá náboženství, avšak mají negativnější postoj k náboženství jako takovému.

- *Ovlivňuje výše dosaženého vzdělání a to, že respondent má základní znalosti o islámu, jeho nazírání na islám a muslimskou obec v Brně?*

Na základě porovnání odpovědí respondentů podle jejich dosaženého vzdělání od nejnižšího dosaženého vzdělání po nejvyšší lze dospět k závěru, že na islám a muslimskou obec v Brně nejvíce nepříznivě nahlíží absolventi základních škol a osoby vyučené, naopak nejkladnější postoj k islámu a muslimské obci v Brně zastávali vysokoškolsky vzdělaní lidé.

Ze získaných dat dále vyplývá, že v nejmenší míře považují muslimy a mešitu v Brně za hrozbu osoby s vysokoškolským vzděláním, zatímco nejvíce se muslimskou komunitou v Brně cítí ohroženi respondenti s nejnižším dosaženým vzděláním.

Jak je tedy vidět, míra dosaženého vzdělání je faktorem, který má poměrně významný vliv na postoj obyvatel Brna jak k islámu obecně, tak k muslimské komunitě na území Brna. Přičemž je faktem, že osoby s vyšším dosaženým vzděláním vnímají islám a muslimskou obec v Brně příznivěji než osoby s nižšími stupni dosaženého vzdělání. Lze proto konstatovat potvrzení hypotézy vyslovené ve vztahu k této části výzkumné otázky.

Dále bude zhodnocen vliv úrovně znalostí o islámu na postoje obyvatel k islámu a muslimské obci v Brně. K ověření znalostí o základech islámu byly použity tři otázky¹⁵. Na všechny tyto otázky odpovědělo správně 37,4 % dotázaných a naopak 23,0 % odpovědělo na všechny otázky špatně. Nejčastější neznalost se projevila u jména Boha v islámu: zde bylo 143 chybných odpovědí (57,2 %). Naopak u otázky *Jak se nazývá svatá kniha islámu?* odpovědělo správně 181 dotázaných (72,4 %). Jak přitom vyplynulo ze získaných údajů, nelze nalézt prokazatelnou souvislost mezi úrovní základních znalostí o islámu a vnímání hrozby ze strany muslimské komunity v Brně. Úroveň základních znalostí o islámu tedy nepředstavuje faktor, který by měl určující vliv na postoj obyvatel Brna k muslimské obci a mešitě v Brně. Stejně tak nelze nalézt ani prokazatelnou závislost mezi úrovní základních znalostí o islámu a postojem k islámu.

S ohledem na výše uvedené lze tedy učinit závěr, že úroveň základních znalostí o islámu nemá vliv ani na postoj obyvatel Brna k islámu obecně, ani na jejich postoj k existenci muslimské komunity v Brně. Hypotéza vyslovená k této části výzkumné otázky, podle níž jsem předpokládal, že osoby s vyšší úrovní základních znalostí o islámu budou mít pozitivnější postoj k islámu a existenci muslimské komunity v Brně, je tedy vyvrácena.

¹⁵ 1) Kdo položil základy islámského náboženství? 2) Jak se nazývá svatá kniha islámu? 3) Jak se nazývá Bůh v islámu? Pro úplnost dodávám, že cílem těchto otázek bylo zjistit poměr špatných a správných odpovědí (tomu odpovídá i konstrukce těchto otázek jako otevřených), nikoli analyzovat informace uváděné v rámci špatných odpovědí. Pro zajímavost zde přesto uvádím nejčastěji se vyskytující chybné odpovědi. V několika případech byl Alláh zaměňován za Buddhu, Ježíše či Šivu; podle jednoho z dotazovaných se dokonce muslimové modlí k Aladinovi. Korán byl nejčastěji zaměňován s Bibli, ale také například i s Knihou Mormon. Za zakladatele považovali respondenti Abraháma, Mojžíše, Ježíše, ale také Buddhu. Velmi častým jevem byla rovněž záměna jmen, kdy za Boha v islámu (Alláha) respondenti pokládali Muhammada a naopak. Jedna z respondentek pak za zakladatele islámu považovala Malého Buddhu a za Boha v islámu Buddhu (zda velkého se nepodařilo zjistit).

- *Ovlivňuje výše dosaženého vzdělání a příslušnost ke konfesi míru zájmu o problematiku islámu ve světě a u nás?*

Ze získaných dat vyplývá, že vyšší zájem o islám se projevil u dotázaných, kteří se hlásí k nějakému náboženství, oproti respondentům bez vyznání. Na základě porovnání odpovědí respondentů podle jejich dosaženého vzdělání pak lze dospět k závěru, že vyšší zájem o problematiku islámu u nás a ve světě měli absolventi vysokých a středních škol, tedy respondenti s vyšším dosaženým vzděláním oproti respondentům s nižším dosaženým vzděláním.

Zatímco ohledně vztahu výše dosaženého vzdělání a míry zájmu o problematiku islámu byla tedy stanovená hypotéza potvrzena, ohledně faktoru příslušnosti ke konfesi a jeho vlivu na výši zájmu o problematiku islámu se stanovená hypotéza nepotvrdila; oproti mému předpokladu projevují vyšší zájem o problematiku islámu respondenti hlásící se k určité konfesi, než respondenti bez vyznání.

- *Jaký mají Brňané vztah k islámu a jaké vlastnosti má v očích Brňanů „typický“ muslim/ka žijící v Brně?*

Ze získaných dat vyplývá, že většina respondentů zastává vůči islámu neutrální postoj (40 %). Porovnáním skupin respondentů, které vyjádřily buď (spíše či velmi) pozitivní nebo negativní postoj k islámu, dospějeme ke zjištění, že mírně převažuje (o 7,6%) počet respondentů, kteří vyjádřili vůči islámu negativní pocity. Lze proto do jisté míry potvrdit hypotézu, podle níž je vztah Brňanů k islámu obecně spíše negativní. Je však nutno zdůraznit, že podíl osob zastávajících negativní postoj k islámu nebyl oproti podílu osob s pozitivním postojem výrazně převažující (spíše jen mírně), a rovněž tak je nutno podotknout, že největší skupina respondentů zastává k islámu postoj neutrální.

Ze získaných dat dále vyplývá, že obraz „typického“ muslima žijícího v Brně je spíše pozitivní: převážná většina faktorů byla respondenty hodnocena kladně. Podle Brňanů je tedy „typický“ muslim spíše vzdělaný, zámožný, velmi zbožný, spíše sympatický, převládají u něj mírumilovné sklony a celkově je hodnocen spíše jako pilný. Jediná dvojice vlastností, u nichž se většina respondentů přiklonila k negativní variantě, byla dvojice *otevřený/uzavřený*; většina respondentů uvedla, že „typický“ muslim je spíše uzavřený, což lze hodnotit jako negativní charakteristiku s ohledem na skutečnost, že uzavřenost určité minoritní komunity značí pro většinové obyvatelstvo nepřístupnost či potenciální hrozbu.

Hypotéza, podle níž je obraz „typického“ muslima v očích Brňanů spíše negativní, se tedy nepotvrdila. Domnívám se, že existenci převážně pozitivního obrazu „typického“ muslima v očích Brňanů je možné vysvětlit pomocí dvou faktorů. Prvním z nich je skutečnost, že velká část muslimů přichází/přicházela do České republiky za studijními účely¹⁶. Druhým faktorem je pak skutečnost, že muslimská komunita v České republice je početně výrazně nižší, než v mnoha jiných západoevropských zemích (např. Francie, Německo). Ze strany většinového obyvatelstva proto její přítomnost není tolik vnímána a nedochází tak z její strany ani k obavám ze ztráty

¹⁶ „Je to kontinuita několika desítek let. Vztahy, které komunistická vláda navázala s některými arabskými zeměmi, přetrvaly do dneška, a studuje tu proto hodně lidí z arabského světa.“ (Břešťan 2006) Populace muslimských námezdních dělníků z Turecka, kteří od šedesátých let přicházeli do Německa nebo muslimští imigranti v Británii nebo Francii – nic z toho v České republice neexistuje.

zaměstnání nebo zhoršení své sociální pozice vlivem přítomnosti této komunity v zemi.

- *Jaký je preferovaný informační zdroj obyvatel Brna pro získání informací o islámu? Ovlivňuje postoj respondentů k islámu volbu jejich preferovaného informačního zdroje pro získání informací o islámu?*

Ze získaných dat vyplývá, že nejčastěji by dotázaní jako informační zdroj využili internet (47,2 %), přičemž druhým nejpreferovanějším informačním zdrojem je televize (31,2 %). Nejméně preferovaným informačním zdrojem jsou naopak zprostředkované informace od známých (8,8 %). Druhým nejméně preferovaným zdrojem je tisk (22,4 %), před kterým respondenti upřednostňují odbornou literaturu (29,2%) a osobní zkušenost (25,2 %).¹⁷

Lze tedy konstatovat, že stanovená hypotéza ohledně preference médií nad osobní zkušeností se potvrdila. Osobní zkušenost by jako informační zdroj využila čtvrtina dotázaných a zprostředkovanou osobní zkušenost necelých 9% dotázaných, zatímco internet by využila téměř polovina respondentů a televizi a odbornou literaturu téměř třetina respondentů. Překvapivě je však tisk druhým nejméně preferovaným zdrojem; jako informační zdroj by ho využilo o 2,8% respondentů méně, než osobní zkušenost. V tomto směru se tedy můj předpoklad nepotvrdil, neboť jsem měl za to, že tisk bude spolu s internetem v rámci médií nejpreferovanějším zdrojem informací o islámu. Můj předpoklad se nicméně potvrdil ve vztahu k internetu, který je nejpreferovanějším informačním zdrojem jak v rámci médií, tak celkově; využila by ho téměř polovina dotázaných.

Z porovnání uváděných preferovaných informačních zdrojů o islámu a postoje respondentů k islámu přitom vyplývá, že respondenti, kteří mají k islámu pozitivní vztah, by nejčastěji volili pro získání informací o islámu osobní zkušenost (54,5%, nejvyšší hodnota). Naopak respondenti se spíše negativním vztahem k islámu by preferovali televizi (48,8% – nejvyšší hodnota), stejně jako respondenti s velmi negativním postojem k islámu (32,1 %). Jak dále vyplývá, respondenti s velmi negativním vztahem k islámu by také čerpali informace z odborné literatury (28,6% – druhá nejvyšší hodnota), lze tedy konstatovat, že respondenti vnímající islám negativně kladou velký důraz na podložené informace.

- *Měli by mít muslimové možnost stavět v ČR mešity? Jaké je povědomí a názor Brňanů na mešitu v Brně? Chápu přítomnost muslimů a mešity v Brně jako hrozbu?*

V souvislosti s výstavbou mešit na území ČR bývá používán termín „Boj o mešity“. Je to zapříčiněno především odmítavým postojem obyvatel jednotlivých měst, kde byly či budou mešity vystavěny. Brněnští obyvatelé se k této otázce vyjádřili následovně: 55,6% dotázaných by nevdala výstavba mešit na našem území, 42,4% dotázaných je proti výstavbě mešit v ČR. Pouze 2,0% respondentů na tuto otázku nedokázalo odpovědět, z čehož lze usoudit, že drtivá většina obyvatel má na tu otázku jasný názor. Má hypotéza ve vztahu k této otázce se nicméně nepotvrdila, neboť většina obyvatel se nestaví proti výstavbě mešit na území ČR.

¹⁷ Percentuální hodnoty uvedené v tomto grafu přesahují sto procent. Tato skutečnost je zapříčiněna druhem otázky, kdy respondenti měli možnost si zvolit více odpovědí.

Oproti mému předpokladu, že povědomí o brněnské mešitě je spíše malé, vědělo o skutečnosti, že vyznavači islámu v Brně mají svoji sakrální stavbu, 82,8% dotázaných. Toto velké povědomí o existenci brněnské mešity lze dle mého názoru přikládat především medializaci záměru postavit v Brně mešitu novou a s ním spojených protestů KDU-ČSL a Národní strany. Pouze 17,2% respondentů o skutečnosti, že v Brně existuje mešita, nevědělo. Pokud by však na území Brna byla v budoucnu mešita vystavěna, tak by většina z této skupiny respondentů (48,9%) zastávala neutrální stanovisko, 35,6% by s výstavbou souhlasilo a 15,6% respondentů by s výstavbou nesouhlasilo.

Ve vztahu k otázce, zda Brňané chápou přítomnost muslimů a mešity v Brně jako hrozbu, uvedlo 46,8% respondentů zápornou odpověď a 30,8% respondentů odpovědělo „spíše ne“. Hrozbu ze strany muslimů a mešity v Brně tedy nepocítují více než tři čtvrtiny (77,6%) respondentů. Naopak přítomnost muslimů a existenci mešity v Brně vnímá jako hrozbu pouze 8,4% respondentů. Lze proto konstatovat falzifikaci hypotézy stanovené výše, podle níž většina obyvatel Brna nepovažuje přítomnost muslimů a mešity v Brně za hrozbu.

4. Závěr

Jaký je tedy závěr? Z mediální analýzy vyplývá, že denní tisk o muslimech nabízí pouze určitý úzkoprofilový segment informací, z něhož si čtenář nemá možnost utvořit ucelenou představu o této komunitě. Čtenáři, kteří nemají vlastní zkušenost s muslimy či Islámskou nadací v Brně, tak dostávají spíše negativní informace postrádající hlubšího kontextu. Možné pokračování a rozvíjení této mediální analýzy by mohlo spočívat především v její aplikaci na širší geografický okruh a ve využití placených tiskových databází.

Na základě výsledků kvantitativního výzkumu jsem se snažil osvětlit vztah Brňanů k muslimské obci a mešitě stojící v Brně. Tento výzkum si kladl za cíl nalézt a analyzovat určité faktory, které ovlivňují smýšlení Brňanů ohledně muslimské komunity a vnímání brněnské mešity. Jak vyplývá z analýzy dat, některé z hypotéz stanovených v úvodu se nepotvrdily, což pro mě v některých případech bylo poměrně překvapivé.

Rozdíl mezi vyznavači náboženství a nevěřícími v postoji k muslimské komunitě je značně patrný, přičemž respondenti hlásící se k určité církvi jsou muslimské komunitě nakloněni spíše více než respondenti bez vyznání. Jako další významný faktor, který má vliv na postoj obyvatel Brna jak k islámu obecně, tak k muslimské komunitě na území Brna, se ukázala rovněž výše dosaženého vzdělání respondentů; nejpozitivnější postoj vůči muslimské komunitě přitom měli respondenti s vysokoškolským vzděláním. Naopak se ukázalo, že nelze nalézt prokazatelnou souvislost mezi úrovní základních znalostí o islámu a vnímáním hrozby ze strany muslimské komunity.

Obecně lze říci, že většina respondentů zastává vůči islámu neutrální postoj. Obraz „typického“ muslima žijícího v Brně, jak jej vidí Brňané, je přitom veskrze pozitivní. Jako nejpreferovanější zdroj pro získání informací o islámu by respondenti využili internet, přičemž druhým preferovaným zdrojem by byla televize. Povědomí o skutečnosti, že v Brně stojí mešita, měla více než tři čtvrtina dotázaných, přitom

většina obyvatel Brna nepovažuje přítomnost muslimů a mešity v Brně za hrozbu a nestaví se proti výstavbě dalších mešit na území České republiky.

Domnívám se, že je vhodné v této práci dále pokračovat, blíže osvětlit některé ze získaných poznatků a rozšířit je o další. Otázka soužití muslimské komunity s majoritním obyvatelstvem je v současnosti velmi aktuálním tématem pro všechny státy v Evropě. Nalézt uspokojivé řešení této otázky se stává prioritní záležitostí celé společnosti. To platí také pro Brno, které je právem považováno za centrum islámu v ČR. Dle mého názoru přitom můžeme hodnotit celkový postoj Brňanů k brněnské mešitě a muslimské komunitě jako spíše kladný; útoky proti této komunitě jsou marginální a vyjadřují stanovisko pouze minoritní skupiny obyvatel, která se hlásí k nacionalismu a českému tradicionalismu.

Seznam použité literatury

- ČTK. 1997. 14. listopadu. *Brňané tolerují mešitu, proti níž nedávno protestovali*. Lidové noviny, 25.
- ČTK. 2001. 1. března. *Brňané putovali do Mekky*. MF Dnes.
- Disman, M. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.
- Es. 2005. 23. prosince. *Muslim vítá všechny svátky. Domažlický deník*.
- Fasurová, H. 2008. 27. srpna. *Ani podle islámského práva nikdo zabít nemůže*. Rovnost.
- Gajdoš, P. 2006. *Skončily Vánoce, židům začala Chanuka*. Rovnost, 4.
- Hájek, B. 2000. 14. září. *Muslimové chtějí i věžičku: Brněnská mešita získala novou podobu, zdobí ji totiž mozaika ze Sýrie*. Místní zpravodaj.
- Homoláč, J. 1998. *A ta černá kronika!* Brno: Doplněk.
- Jě. 2000. 4. prosince. *Brněnská mešita nyní žije ramadánem*. MF Dnes.
- Jirák, J. – Köpplová, B. 2003. *Média a společnost*. Praha: Portál.
- Karásková, I. 1998. 3. července. *Tuzemští muslimové se mají kde modlit*. MF Dnes.
- Krejčí, V. 1997. 27. června. *Útočiště ducha najdou muslimové přes protesty v Brně*. Moravsko Slezský den.
- Kozelka, P. 2008. 25. září. *Před mešitu v Brně přišlo jen sedm nacionalistů*. Právo.
- Lhořan, L. 2005. 11. října. *Co je problém islámu a co problém muslimů*. Lidové noviny.
- Lhořan, L. 2006. „Muslimové a média.“ *Dingir* 1/2006, 27.
- Mierny, O. 2001. 27. dubna. *Výstava v mešitě*. Lidové noviny.
- Mokřý, P. 2008. 25. září. *Neohlášená demonstrace krajní pravice se pod dohledem policistů změnila ve frašku*. Rovnost.
- Nel. 2008. 31. března. *Muslimové: Buďte smířliví*. Rovnost.
- Nešpor, Z. – Václavík, D. a kolektiv. 2008. *Příručka sociologie náboženství*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Plesl, J. 2008. 20. března. *Prorok v Brně*. Lidové noviny, 4.
- Požár, O. 2001. 23. září. *Čeští muslimové: Američané zveličují sílu protivníka!* Blesk.
- Prospěchová, P. 2008. 10. dubna. *Mohamed v Brně zaujal Al-Džazíru*. Rovnost.
- Ronovský, V. 2009. „Jak interpretovat buddhismus Diamantové cesty.“ *Dingir* 3/2009, 77–79.
- Šenkýř, M. 1998. 17. srpna. *V Brně obavy z islámu opadly*. Brněnský deník.
- Spalová B. 2005. 12. října. *Zkáza Evropy podle Ovečky*. Lidové noviny, 13.
- Trojan, J. 2001. 24. září. *Muslimové se v Brně modlí, aby neumírali další neviní*. Právo.
- Žižlavská, V. 2007. 17. října. *Syřan se vrátil. A družku zabí*. Rovnost.

Internetové zdroje:

- Alrawi, Muneeb Hassan.** 2008. *Deset let brněnské mešity*. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/publicistika/deset-let-brnenske-mesity20080702.html>; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Blažek, V.** 2006a. *Muslimové protestují proti filmu v české televizi*. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-17905750-muslimove-protestuji-proti-filmu-v-ceske-televizi>; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Blažek, V.** 2006b. *Velvyslanci: televizní pořad muslimy poškodil*. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-17905860-velvyslanci-televizni-porad-muslimy-poskodil>; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Břešťan, R.** 2006. *Češi mají z islámu strach*. Dostupné z: [http://hn.ihned.cz/?m=d&article\[id\]=19432250](http://hn.ihned.cz/?m=d&article[id]=19432250); [aktuální k 21. 9. 2009].
- Hrubý, D.** 2009. *Máme se bát mešit?* Dostupné z: <http://reflex.cz/Clanek37328.html>; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Fasurová, H.** 2008. *Stížnost muslimů: pokuta pro Novu*. Dostupné z: http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/muslimove-uspeli-proti-nove20080826.html; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Fasurová, H.** 2009a. *Protest před mešitou: nacionalisté jen rozdali letáky*. Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/protest-pred-mesitou-nacionaliste-jen-rozdali-leta.html; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Fasurová, H.** 2009b. *Muslimové chtějí v Brně novou, větší mešitu i s minaretem*. Dostupné z: <http://www.denik.cz/regiony/muslimove-chteji-v-brne-novou-vetsi-mesitu-i-s-min.html>; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Imigranti: Chcete je?** [datum nevedeno]. *Vyhodnocení ankety*. Dostupné z http://www.chceteje.cz/history_2.html; [aktuální k 27. 11. 2009].
- Křížková, M.** 2006. *Neviditelná menšina – analýza mediálního obrazu českých muslimů*. Dostupné z: http://www.migraceonline.cz/studie_f.shtml?x=1902912; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Lhořan, L.** 2009. *Odvrácen nový pokus o vandalský útok na brněnskou mešitu*. Dostupné z: <http://bezczenzury.org/frs/article.php?id=214>; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Lidové noviny.** 2008. *Mešitu v Brně „ozdobil“ protimuslimský nápis*. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/mesitu-v-brne-ozdobil-protimuslimsky-napis-fzz/ln_brno.asp?c=A081026_170501_ln_brno_nev; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Macek, D.** [datum nevedeno]. *Měla by být postavena v Brně nová mešita?* Dostupné z: <http://www.davidmacek.cz/anketa/mela-byt-postavena-v-brne-nova-mesita>; [aktuální k 27. 11. 2009].
- Macků, P.** 2008. *3653 růží pro muslimy*. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/publicistika/koment-macku-ruzi-pro-muslimy20080703.html>; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Maťašeje, N.** 2008. *Brno: muslimové chtějí další mešitu*. Dostupné z: http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/muslimove-chteji-dalsi-mesitu20080515.html; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Muslimské listy. *Muslimské listy*. Dostupné z: www.muslimskelisty.eu; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Národní strana. *V Brně mešitu nechceme*. Dostupné z: http://www.narodni-strana.cz/clanek.php?id_clanku=4073; [aktuální k 21. 9. 2009].
- Spal, K.** [datum nauvedeno]. *Analýza kauzy „Já, muslim“*. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/KSpal_Kauza_Ja_muslim.pdf; [aktuální k 21. 9. 2009].